

Samih Rifat, yeni yapıtında Osmanlı öncesi İstanbulu'ndan şiirler sunuyor

Aynı günbatımının ozanları

FECİR ALPTEKİN

Dikitle, yontular, yazıtlar sevindirir gerçi, bunların layık görüldüğü kişiler,

ama yalnızca yaşamda kaldıkları sü-

re: bu yararsız onurlar, ölümden sonra peşinden gitmez ruhların. Oysa erdem ve yetenekler, çağlar ötesine geçer diri tutar anıları...

Agathias'ın dizelerini doğrularcasına çağlar ötesine geçen şiirler, şairler vardır. Agathias, Kristodoros, Damokharis, Kometas ve diğerleri... Osmanlı öncesinde Byzantion'da, Konstantinopolis'te yaşamış ozanlar ve yine bu topraklarda yazılmış şiirler...

Samih Rifat, 'Çok Eski Bir Günbatımı' adlı yapıtında, Yunan Antologyası'nın İstanbullu ya da yaşamının bir süresini İstanbul'da geçirmiş 16 ozanından bir şiir seçkisi sunuyor okura. Rifat'ın, Yunan Antologyası'ndan yaptığı çevirilerden oluşan kitap, erken Bizans ve Bizans ortaçağı şiiri üstüne hazırlanmış bir bilimsel belge niteliği de taşıyor. Rifat'la 'Çok Eski Bir Günbatımı' üzerine konuştuk.

- Sizi, Osmanlı öncesi İstanbul şiirine yönelten sebep neydi?

Antik çağ yazarlarıyla epeydir uğraşıyorum aslında. 1978-79'da Sappho'dan çeviriler yapmıştım. Daha sonra Homeros'tan yaptığım, ancak yayımlamadığım kısa çeviriler oldu. Geçen yıl ise Mabe-yinci Pavlos'un tüm epigramma'larını bir araya getiren Altın Yağmur'u yayımladım. İşte bu noktada, İstanbullu bir şairle bütün kısa şiirlerini çevirerek bir ilişki kurduktan sonra, "Neden tüm İstanbullu şairleri taramıyorum" diye düşünmeye başladım. Babam Oktay Rifat 1960'larda Yunan Antologyası'ndan Çeviriler diye bir kitap çıkarmıştı. Ben sadece İstanbullu şairler üzerine bir kitap yapmaya karar verdim, çünkü bu konuda bir eksiklik olduğu açıktı. İstanbul şiirleri hep Osmanlı dönemi ile başlıyor, Osmanlı öncesinde bu topraklarda olanlar kimseyi ilgilendirmiyordu. Ayrıca mimarlık eğitimi aldığım ve daha çok restorasyon işlerinde çalıştığım için eskiden beri Bizans'a ilğim vardı. Şu anda da Mabe-yinci Pavlos'un Ayasofya'nın Betimi adlı uzun şiirinin çevirisiyle uğraşıyorum.

- Sizde bugüne dek neden ilgisiz kaldı Osmanlı öncesi İstanbul şiirine?

Ülkemiz ve toplumumuzun Bizans'a karşı bir kapalılığı var; bu, nedense bir tabu. Yıllardır bu ülkede Bizans müze-

(Fotoğraf: KUBILAY TÜNTÜL)

Rifat'ın, Yunan Antologyası'ndan yaptığı çevirilerden oluşan 'Çok Eski Bir Günbatımı', erken Bizans ve Bizans ortaçağı şiiri üstüne hazırlanmış bir bilimsel belge niteliği de taşıyor. Kitapta, Yunan Antologyası'nın, İstanbullu ya da yaşamının bir süresini İstanbul'da geçirmiş 16 ozanından seçme şiirler yer alıyor.

si açıklamaz mesela. Bizans'la ilgili yayın da çok azdır. Bizans Araştırmaları Enstitüsü'nü yabancılar kurmuşlar, 1950'lerde işlemez olmuş. Devlet politikalarıncı Bizans düşman gibi görülüyor; bugünkü Yunanlılar, Bizans devletin devamı olarak algılanıyor. Oysa ben tam tersini düşünüyorum. Onlar bizim atalarımız bence, çünkü Osmanlı son derece karışık bir toplum. Sistem doğrudan doğruya Bizans'ın üstüne oturmuş, mimarisine kadar Bizans'ın vârisi... Süleymaniye'ye ya da Ayasofya'ya bakınca bu açıkça görülüyor. Müthiş bir mirasın üzerinde yaşıyoruz; bu yüzden Bizans uygarlığıyla biraz daha yakından ilgilenmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bizans uygarlığı bu toprakların malıdır; başka kimsenin değil.

- Kitaba verdiğiniz 'Çok Eski Bir Günbatımı' isminin bir öyküsü var mı?

Küçük bir Bizans belgeseli çalışmasına girişmişim. Ancak gördüm ki belgeselin altından kalkmak çok zor. O zaman bu küçük filmi 'görsel notlar' gibi bir yapıda oluşturmaya karar verdim. 29 Ekim civarlarında günbatımının Salacak'tan çok güzel görüldüğünü biliyordum. Bunlar lodos günleridir ve güneş Sultanahmet'le Ayasofya'nın arkasından yaklaşık 1.5-2 dakikada batar. Film böyle bitirdim; sonra düşündüm ki bu, Osmanlı öncesinde yaşayan İstanbullu şairlerin de gördüğü günbatımdı...

- Kitapta yer alacak şiirleri seçerken ölçütünüz ne oldu?

Doğrusunu isterseniz ilk önce mekanik bir biçimde tarama yaptım ve Bizans

adıyla ilgili her şairi dikkate aldım. Bizans dönemi içine yerleştirilebilecek 30'a yakın şair buldum. Bunların arasından İstanbulluları ayırdım; sonraki adımda da her şiir çevirmenin yaptığı gibi çevirip çeviremeyeceğim şiirlere baktım. Türkçeye güzel bir şiir sunabilecek olanlar ve olmayanlar vardı... Çağdaş şiir okuruna şiir tadı verebilecek şeyleri yakalamaya çalıştım. İşin belge yanını arttırmak için biraz daha az anlamlı olanları da kattım tabii.

- Kitaptaki şiirleri Fransızcadan dilimize kazandırdınız. Şiirin ikinci dilden çevrilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

İkinci dilden çeviri tehlikelidir; ama biri çıkıp da benim çevirimden yeni bir çeviri yapmaya kalkarsa şiirden iyice uzaklaşır. Benim çevirilerim edebi de-

ğil, bilimsel çeviriler. Söz oyunlarının karışıklığını bulmaya çalışmayan, bu söz oyunlarına kısa notlarla işaret eden, "Çeviri, bir şiiri başka bir dilde söylemektir" yapımayan çalışmalar bunlar. Bu yüzden de anlama ulaşma şansım ve kaynağa yakınlığım, Borges'in İngilizceden yapılmış çevirisine göre daha fazlaydı. İkinci şansım ise elimde şiirlerin Yunancalarının, yani biçimlerinin de bulunmasıydı. Tabii ki birinci dilden çevirinin verdiği müziği yakalamak zor; ama ben yapmasam başkasının yapacağı da yoktu.

- Peki şair dilinin mi, yoksa yaşadığı toprağın mı şairidir sizce?

Tartışılması gereken bir konu bu... Çocukluğumdan hatırlıyorum; Şah İsmail Türkçe yazdığı için Türk şairidir, Mevlana ise Farsça yazdığı için İran şairidir derlerdi. Bu doğru; ama şair, şairliğinin ötesinde başka şeylerle de bir yerin insanıdır. Mevlana'yı Türkiye'den, Konya'dan, türbesinden, etkilediği insanlardan koparmak kolay değil. Ya da bizim Mevlana ile ilgilenmememiz söz konusu olamaz. O halde buralarda yaşamış, buralarda ürün vermiş ve bence Osmanlı'ya etkisi olmuş bir edebiyatı da iyi bilmemiz gerekir. Kitabı hazırlarken Neditim veya Yahya Kemal'de olduğu gibi İstanbul'dan söz eden şiirlere rastladım. Belki de zaten bir kente öyle bir bütünlük içinde bakmıyorlar; ama kente değinen, konaklara, evlere, anıtlara bakan, bugünkü görüntüleri gören gözlerin gördüğü çok şey var şiirlerinde. Türk şairi olmasalar da bu toprakların ürünü olarak tüm antik dünyayla birlikte önemliler.

- Bu şairlerin yaşama bakışları konusunda bir ipucu yakalayabildiniz mi?

Divan şiirinde olduğu gibi bir tür mazmunları var. Belli ağırlığı olan şairler, klasisizm ve İskenderiye ozanlarının etkisinde kalanlar. Dolayısıyla mitologyayı çok fazla kullanıyorlar. Ancak dikkatle okunduğunda, buralara özgü insanların bakışlarına benzer noktalar yakalamak da mümkün. Kuzeyli bir şairde rastlamayacağınız, buralara daha yakın, daha Akdenizli bir yanları var.

- Aralarında özellikle kendinize yakın hissettiğiniz şairler oldu mu?

Bir kere Pavlos var. Mabe-yinci adını babam buldu ona. Pavlos bir yüksek saray görevlisi; beni Osmanlı sarayına yaklaştırdığı için çok seviyorum. Agathias da yakın geliyor. Antiphilos'u ise şakalı ve cilveli buluyorum. Ama hepsi biraz eşit ve uzakta duruyorlar sonuçta; çok da yakın insanlar değil.

